

Rozehnalová, Jana

[Slobodník, Martin; Pirický, Gabriel, ed. Fascinácia a (ne)poznanie:
kultúrne stretý Západu a Východu]

Religio. 2004, vol. 12, iss. 1, pp. 155-158

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125091>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

hého desetiletí 20. století se tu rozdělilo na dva proudy – tradičnější reformní a radikálnější liberální. Oba vycházely z německého reformního modelu, ale kvůli odlišnému politickému, náboženskému a intelektuálnímu prostředí se postupně rozešly v názo-rech na to, zda je judaismus inherentně progresivní, zda je Bible přímým slovem Božím nebo jakou roli má hrát v judaismu sociální spravedlnost.

Čtvrtá část knihy je zaměřena na příchod reformního judaismu do Spojených států. Němečtí Židé, kteří v 19. století přicházeli do USA, si vytvořili svébytnou německo-židovskou identitu, která pozoruhodně vzdorovala amerikanizaci. Tato situace se ale proměňuje ve chvíli, kdy se americký reformní judaismus stává radikálnějším a nábožensky propracovanějším. Tehdy začíná nad dříve dominantním německým proudem získávat převahu.

Poslední dva eseje, které práci uzavírají, se věnují vztahu reformního judaismu a sionismu v USA. Esej „American Reform Judaism and Zionism: Early Efforts and Rapprochement“ ukazuje, že už před rokem 1920 vystupovali někteří prominentní reformní rabíni na obhajobu sionismu, a zkoumá argumenty, jimiž se bránili názoru, že judaismus a sionismus jsou neslučitelné.

Závěrem lze říci, že kniha *Judaismus within Modernity* představuje důležitou sbírku erudovaných esejů, které ukazují autorovu odbornost a propracovanou argumentaci.

Každý z esejů je koncipován jako samostatný, vnitřně ukončený celek. Jak již bylo zmíněno, vznikaly během rozsáhlého časového období. Čtenář tak může postrádat jistou vzájemnou provázanost jednotlivých částí, což narušuje dojem z knihy jako celistvého projektu.

Mezi hlavní přínosy patří v mnoha směrech inovativní pohled na resistenci utvářejícího se reformního hnutí vůči německému politickému tlaku na kulturní a náboženskou asimilaci. Zajímavá je také kritika tradičního názoru, že reformní judaismus a sionismus byly dva naprosto neslučitelné koncepty. Za zmínku stojí i fakt, že věnuje prostor problematice reformního judaismu

v ruském prostředí, což je otázka v ostatní literatuře týkající se tohoto tématu naprosto opomíjená. Nový je i pohled na intelektuální „odtržení“ amerického reformního judaismu od německých kořenů.

KATEŘINA ŘEPOVÁ

Martin Slobodník – Gabriel Pirický (eds.), Fascinácia a (ne)poznanie. Kultúrne stretý Západu a Východu,

Bratislava: Chronos 2003, 200 s.

Sborník slovenského kolektivu autorů je příspěvkem k aktuální problematice setkávání odlišných světů Západu a Východu a přináší pozoruhodné informace jak o historických okolnostech a průběhu těchto kontaktů, tak především o předobzrech, očekáváních či soudech, které toto seznamování doprovázely v minulosti, a z nichž mnohé přetrvávají dodnes.

Kulturní střety Východu a Západu patří k aktuálním tématům religionistiky od konce sedmdesátých let 20. století, kdy poprvé vyšla klasická studie Edwarda Saida věnovaná problematice orientalismu (*Orientalism: Western Conceptions of the East*, New York: Pantheon 1978). Diskuse na toto téma se soustřeďuje především na otázku západní, tj. evropské či americké interpretace a chápání „orientálních“ kultur, jimiž se obvykle rozumí kultury v rozlehlém prostoru od arabského Blízkého východu přes Indii až po Japonsko.

Ačkoliv na toto téma byla ve světě publikována celá plejáda knih, které rozvíjejí koncept orientalismu nebo se vůči němu kriticky vymezují (John J. Clarke, *Oriental Enlightenment: The Encounter between Asian and Western Thought*, London – New York: Routledge 1997; Richard King, *Orientalism and Religion: Postcolonial Theory, India and „The Mystic East“*,

London – New York: Routledge 1999), jediný knižní příspěvek dostupný v češtině představuje překlad knihy Frédérica Lenoira *Setkávání buddhismu se Západem* (Praha: Volvox Globator 2002), který pokrývá jen jednu část z mnohovrstevnatého souboru vztahů mezi Východem a Západem.

Publikace *Fascinácia a (ne)poznanie* tématicky navazuje na sborník vydaný před čtyřmi lety v redakci Viktora Krupy pod názvem *Orient a Okcident v kontaktech a konfrontáciách* (Bratislava: Veda 1999). Cílem recenzovaného sborníku je poukázat na předsudky, stereotypy a „(ne)poznání“, které vedly k utvoření určitého, často pokřiveného obrazu „Orientu“. Reflexe těchto procesů je podle editorů nutnou podmínkou k navázání dialogu mezi odlišnými, avšak navzájem se respektujícími kulturami.

Soubor příspěvků jednotlivých autorů je značně různorodý, a to nejen z hlediska geografického záběru, ale také metodologických přístupů, z nichž některé vycházejí z historie, další z antropologie či jazykovědy.

Úvodní studie Jarmily Drozdíkové „Obraz Orientu v západnom diskurze“ shrnuje diskusi na téma orientalismu od klasické Saidovy teorie, která spojuje koloniální ambice ovládnout dané území s nutností kontrolovat také představy o jeho kultuře, až po teoretiky postkolonialismu. Autorka přitom upozorňuje na skutečnost, že obě zmíněné teorie zůstávají ve své podstatě v zajetí etnocentrismu, jelikož se omezují výhradně na postižení vztahu mezi Západem a Východem. Přitom pomíjejí fakt, že podobné procesy „orientalizování“ nejsou jen záležitostí vztahu Západu a ostatních kultur, ale odehrávají se i mezi mimoevropskými kulturami navzájem.

Velmi často se přitom v procesu utváření představ o „cizí“ kultuře uplatňuje princip exotiky, kterému je věnován druhý příspěvek ve sborníku. Marián Gálík se zde na příkladu setkání evropské kultury s japonskou, které se silně odrazilo jak v evropském výtvarném umění, tak v literatuře, ptá po možnostech interkulturního porozumění a roli, kterou v tomto procesu sehrává „exotika“ či dokonce „sebeexotizace“. Na otázku, zda je exotické odsouzeno k zániku,

protože „člověk rastie a zvyká si na všetko“, odpovídá záporně s poukazem na široké možnosti, které skýtá tvořivé zpracovávání nových poznatků o „jiném“. V exotickém spatřuje prostředek k vzájemnému obohacení kultur.

Zde je však na místě se ptát, zda využití „exotických“ prvků v domácím prostředí neznamená jejich „domestikaci“ a jisté „odkouzlení“, které ve svém důsledku znamená „konec exotiky“ ve smyslu něčeho cizího, vzdáleného, neznámého a nového. Navíc autor opomíjí skutečnost, že „exotické“ jako konstrukt domácího prostředí odrážející jeho potřeby a hodnoty může sehrávat nejen pozitivní úlohu v kontaktu dvou kultur, ale mnohdy naopak může vést k naprosté dezinterpretaci.

To, že taková nedorozumění mohou mít tragické následky, dokládá hned následující studie Viktora Krupy věnovaná prvním setkáním Evropanů s obyvateli Nového Zélandu a přilehlých ostrovů. Článek přináší historický pohled expedic holandských, francouzských a anglických objevitelů do oblasti Polynésie. Zvláště pozoruhodná je autorova poznámka o konfrontaci představy „ušlechtilého divocha“, vypracované francouzskými mysliteli 17. století, se skutečnými domorodci. Studie rozšiřuje okruh otázek vztahu Východu a Západu daleko za hranice toho, co se běžně chápe jako „Orient“.

Nad problémem, jak chápat a kam lokalizovat „Orient“, se pozastavuje Ivan R. V. Rumánek. Orient je v představách Západu prostor velmi rozlehlý, zahrnující jak země Dálného Východu, tak i arabské země severní Afriky, a zdaleka se tak netýká jen země ležících na východ od Evropy. Po stručném historickém přehledu, který sleduje střetávání Evropy s arabským světem na Pyrenejském poloostrově a proměny představ o Orientě, přeskakuje autor poněkud nesourodě k novému tématu. Zcela obrací svou perspektivu, když otvírá téma vnímání Evropy a západní kultury vůbec v japonských dějinách a současnosti. Studii uzavírá několik poznámek věnovaných vztahu Západu k Japonsku v 18. a 19. století. Tato několikerá změna perspektivy v jediné studii sice upozorňuje na skutečnost, že utvá-

ření obrazů o jiné kultuře je oboustranným procesem, avšak v tomto případě čtenáře poněkud dezorientuje.

Zpět na pevnou půdu Okcidentu přivádí čtenáře následující studie Gabriela Pirického „Euro-americká percepce Proroka islámu: Moderní západné biografie Muhammada“. Pirický po stručném historickém úvodu věnovaném obrazu Muhammada ve středověké a novověké Evropě předkládá celou paletu rolí, jež Prorokovi přisoudili moderní západní badatelé. Dokládá zde, jak se na způsobech interpretace Muhammada podepsalo náboženské vyznání badatelů či dobová ideologie.

Za Pirického důkladnou studii následuje neméně pozoruhodný příspěvek Martina Slobodníka „Obrazy Tibetu v Číně: Od pohřbania po fascináciu“. Na konkrétních příkladech z historie střetávání těchto dvou kultur Slobodník ukazuje celou škálu hodnocení a přístupů Číňanů k Tibetu. Zvláštěním přínosem této studie je skutečnost, že překračuje dosavadní studium problematiky „Západ a Orient“, které je ve své podstatě, jak poukázala Drozdíková v úvodní studii, etnocentrické. Narušuje také dojem, jež by snad z dosavadního orientalistického studia mohl vzniknout, totiž že Západ přistupoval k „jinému“ svým specifickým způsobem, který je neopakovatelný. Studie čínského vztahu k Tibetu, jež je pro Evropu vztahem dvou „jiných“, přitom ukazuje, že se zde objevují analogické motivy „fascinace i (ne)poznání“.

Čínského prostředí se týkají také další dvě studie. Jana Benická odkrývá filozofické a náboženské základy čínské kultury v době příchodu buddhismu do Číny a osvětluje kontext filozofického učení buddhistického mistra 8. století Čcheng-kuana.

Marina Čarnogurská se věnovala vývoji vztahů mezi evropskou a čínskou filozofií, a to jak zájmu ze strany Evropy, tak čínské znalosti a vztahu k evropské filozofií. Autorčin osobní pozitivní vztah k taoismu prozrazuje závěrečná část věnovaná paralelám mezi taoismem a kvantovou fyzikou. Jakkoliv mohou být takové analogie lákavé, je třeba připomenout, že věda a náboženství jsou dva odlišné způsoby vnímání a popisu světa, jež se nemohou navzájem potvrzovat

ani zpochybňovat. Navíc se domnívám, že srovnávání principů taoismu se zákony kvantové fyziky je vlastně jednou z forem „orientalistické“ interpretace.

Studie Viery Pawlikové-Vilhanové, která se zabývá setkáváním a střety mezi Evropou a Afrikou, se týká především dějin křesťanských misí v Africe od prvních raně novověkých pokusů až do 20. století. Otázku reflexe afrických náboženství v dílech Evropanů, jež se v kontextu celého sborníku nabízí, ponechává stranou.

Zatímco studie afro-evropských kontaktů vykazuje především historický přístup, studie Anny A. Hlaváčové je pokusem antropologicky uchopit fenomén kauri čili mušle jako předmětu užívaného po celém světě v různých kulturách a naplněného řadou významů. V úvodu slibovaná problematika utváření evropského stereotypu afrického domorodce bohužel zcela zanikla v obtížně srozumitelných úvahách o významu a funkci mušle v různých kulturních kontextech.

Sborník uzavírají dvě studie ze slovenského prostředí. Příspěvek Hany Rácové „História a súčasnosť romského jazyka“ se zabývá dialektu romštiny a způsoby utváření lexikální výbavy v jednotlivých oblastech. Poslední studie Josefa Hudce „Antixenofóbia – realita či chiméra?“ mapuje změny v národnostní skladbě žadatelů o azyl na Slovensku za poslední tři roky. Průzkumy jasně vykazují postupný nárůst počtu příslušníků mimoevropských etnik, pro která je však Slovensko stále tranzitním státem na cestě směrem na Západ. Se vstupem do Evropské unie lze podle průzkumů očekávat, že se atraktivita Slovenska jako cílové země imigrantů zvýší. To je ostatně také důvod k tomu podrobně se nadále zabývat otázkami „fascinace a (ne)poznání“ v procesech setkávání Východu a Západu.

Sborník s tak širokým geografickým záběrem poukazuje na skutečnost, že problematika orientalismu čili západní interpretace a utváření „Orientu“ je součástí širšího komplexu otázek, které v obecné rovině přináší interkulturní komunikace. Podobné procesy, jaké probíhaly při střetu Okcidentu a Orientu, lze spatřovat také v setkávání „jiných“ kultur mezi sebou. A znalost podsta-

ty těchto vztahů, jejich historických příčin a důsledků je naprosto nezbytná v dnešním multikulturním světě.

JANA ROZEHNALOVÁ

Donald S. Lopez, Příběh buddhismu. Průvodce dějinami buddhismu a jeho učení,

**Brno: Barrister & Principal
2003, 253 s.**

Uchopit a předat čtenáři alespoň základní informace o buddhismu v jediné knize způsobem srozumitelným nejen pro studenta religionistiky, a navíc v přijatelném rozsahu, je úkol skutečně nesnadný. Lopez se pokusil napsat úvod do buddhismu pro široký okruh čtenářů, proto také v zájmu čtivosti v knize upustil od poznámkového aparátu.

Dosavadní buddhologické práce v češtině se věnují převážně úžeji vymezeným problémům buddhismu, jako je Buddhův život (např. Volker Zotz, *Buddha*, Olomouc: Votobia 1995; Egon Bondy, *Buddha*, Praha: Mafa – DharmaGaia 1995), vznik a vývoj buddhistických směrů a škol (Edward Conze, *Stručné dějiny buddhismu*, Brno: Jota 1997; Vladimír Miltner, *Vznik a vývoj buddhismu v Indii*, Praha: Vyšehrad 2001), či zcela speciálními otázkami (Luboš Bělka, *Tibetský buddhismus v Burjatsku*, Brno: Masarykova univerzita 2003; Dušan Lužný, *Zelení bódhisattvové: Sociálně a ekologicky angažovaný buddhismus*, Brno: Masarykova univerzita 2000). Pomineme-li pro odborníky nepostradatelné, ovšem pro začátečníky obtížně využitelné slovníky (*Lexikon východní moudrosti*, Olomouc: Votobia – Praha: Victoria Publishing 1996; Vladimír Miltner, *Malá encyklopedie buddhismu*, Praha: Práce 1997), zjistíme, že příběh buddhismu v celé jeho dějinné a prostorové šíři českému čtenáři vyprávěli naposledy Vincenc Lesný (*Buddhismus*, Praha: Samcovo knihupectví 1948) a Leopold

Procházka (*Buddha a jeho učení*, Plzeň: vlast. nákl. 1926) před více než padesáti lety. Od té doby se změnily nejen podoby a příběhy buddhismu, ale především nastal obrat v jejich vnímání a interpretaci.

V úvodu se Lopez nejprve vyrovnává s termínem buddhismus. Upozorňuje na skutečnost, že jde o moderní západní termín, kterým se označuje velké množství různých tradic, jejichž různorodost patřičně ilustruje v celé knize řadou příkladů. Za společného jmenovatele všech těchto forem pokládá „funkční význam dharmy jako způsobu ochrany před utrpením a cesty k spokojenému životu nyní i v budoucnu“. Od toho se také odvíjí jeho pozornost zaměřená více na buddhistickou praxi než na filozofii, věnuje se i lokálním a lidovým podobám buddhismu.

Tento přístup je třeba vidět v souvislosti s předchozími pracemi, v nichž se Lopez zabýval otázkou orientalismu, čili analýzou představ o buddhismu, jak se vyvíjely na Západě (sborník *Curators of the Buddha: The Study of Buddhism under Colonialism*, Chicago: University of Chicago Press 1995; *Prisoners of Shangri-la*, London – Chicago: University of Chicago Press 1998). S hlubokou znalostí práce svých předchůdců, kterou silně poznamenal textualismus 19. století, se Lopez snaží vyprávět příběh buddhismu jinak, usiluje o to, „zobrazit současný stav vědění a vyhnout se omylům a předsudkům minulosti“. Velký důraz na texty a filozofii buddhismu, kterým se vyznačovaly dřívější práce, včetně knih Lesného a Procházky, Lopez záměrně vyvažuje zájmem především o praxi vyznavačů. Jako znalec západních představ o buddhismu, ať už vycházejících z racionalistického pojetí buddhismu jako „náboženství rozumu“ či pramenících z romantické touhy po ztraceném poznání, vědomě předkládá ve svém vyprávění obrazy a příběhy buddhismu, které tyto zažitá stereotypy narušují.

Jako by se pokoušel mezi obecně známé skutečnosti vtěsnat příběhy těch „buddhistů“, o nichž se netočí filmy a nepíší knihy. Tuto snahu předložit jiný, nový obraz buddhismu dokládá nejen obsahem, ale také formální výstavbou knihy. První kapitola tak, narozdíl od většiny prací o buddhismu,